

A túlterheltség meséje

Adalékok az általános iskolások köréből

1990-től is folyamatos kapcsolatban voltam az általános iskolai tanulók valamennyi évfolyamával. Két olvasás-szövegértés felmérést végeztem 10 és 14 éves tanulókkal, az iskolai kudarcok és a nyelvi hátrányok összefüggéseit nyolcadik éve mérem, vizsgálom, az óvodáskortól az iskoláskor különböző fokain, a hit, erkölcs és példakép alakulását 8–14 évesek körében 1998-tól. A fentiek tükrében talán nem szorul külön bizonyításra, hogy a gyerekekkel sokat beszélgettem, beszélgetek sok témáról. Természetesen szóba került a tanulás, az iskolai és iskolán kívüli elfoglaltság is. A közel 7 ezer gyerek adataiból a következő összegzés állt össze (Somogy, Tolna, Baranya).

- A kisiskolások (6–10 évesek) 12%-a nagyon kevés szabadidővel rendelkezik; nyelvet tanul, lovagolni, teniszezni, úszni, tornászni, zeneiskolába jár. Ennek csupán 1%-a iskolai keretekben zajló szakkör, sportkörü tevékenység, a többi iskolán kívüli.

Az adott korosztály 5%-a iskolai keretekben felzárkóztató, fejlesztő foglalkozásokon vesz részt. Másik 5% szintén kreatív fejlesztő foglalkozásokra jár (zömmel hét végén) iskolán kívüli műhelyekbe, csoportokba. Előbbiket a pedagógusok szervezik, az utóbbit a szülők választják.

A napközis foglalkozásokon, a szociálisan rászorulókon kívül, kevés a gyerek. Településenként, iskolánként egyaránt nagy a szóródás. Az anyagi okok mellett a szabadidő féltése merült fel, a 9–10 évesek jelentős része nem szívesen töltené ott a délutánokat.

Ezen a ponton ágazik el a tanulással, leckevel töltött idő mennyisége.

- A szervezett, fizetett órákon, foglalkozásokon részt vevő gyerekek gyakran ugyanannyi időt töltenek még tanulással, amennyit az iskolában, 4–5 órát. A számítógépes vagy nyelvvóra után is van lecke, tanulnivaló. Ők napi 8–10 órát is padban, tanulóasztal mellett töltenek el, de csupán egyharmaduk érzi úgy, hogy túlterhelt. A másik egyharmad emellett még sokat olvas is, a harmadik egyharmad tv, videó, sport, számítógépes játék mellett kapcsolódik ki. – Nem szenvednek, nem panaszkodnak, szerintük így jó.

- A napközisek 0,5–1,5 órát töltenek leckeírással, tanulással, olvasással. Szerintük ez bőven elegendő is. Az 1–2. osztályosok zöme hasznosnak tartja az itt eltöltött időt; van, aki segít a feladatok megoldásában, meg lehet beszélni a tananyagot. Akad olyan is, aki szerint az a jó, hogy le lehet másolni a házi feladatot, abból lehet tanulni, ahogy mások elmondják az olvasmány tartalmát, egyéb tanulnivaló anyagot.

A 3–4. osztályosok egy része szülői parancsra napközis, többen is említették, hogy bizonyos tanulmányi átlag elérésének „jutalma” lesz a szabad délután. A felső tagozattal tovább csökken a napközis létszám.

- Hogyan töltik az időt a „kulcsos gyerekek”, a hazajárók, az otthon tanulók?

A kicsiknek 10%-a, a nagyoknak 3%-a mehet úgy haza, hogy van nagymama, nagynéni, anya vagy apa otthon. Őket ebéd várja és bizonyos tanulási kényszer, legalább is a leckeírás. Ebből a körből kerül ki a különórákra járók több mint fele. Elviszik vagy elindítják őket, esetleg értük is mennek. Átnézik a kicsik leckéjét, segítenek is (ha tudnak), kikérdezik őket. A nagyobbaknak csak a töredéke tűri (tűrné) el ezt, de van, akinél a szabadidő „szabaddá tételének” függvénye a lecke bemutatása.

Kb. a 12. életévig működik a kimenő, a tv-nézés, a számítógép használatának feltételhez kötése, de akadt olyan szép számmal 10 éves is, akitől nem kérdezik otthon, hol, merre járt késő estig. Ebből a rétegből levonva a különórákra járókat, a többiek tanulási ideje nagy szóródást mutat, 10 perctől 2–3 óráig terjed. A különórákra járók aránya azonos.

– Az igazi kulcsos gyerekek aránya az életkorral párhuzamosan növekszik. Idejüket ők maguk osztják be. Vannak, akiket telefonon „ellenőriznek”, mit csinálnak, feladatokkal bízzák meg őket. Szerintük ez jó lehetőség a mobiltelefon megvételére. Ahol több iskoláskorú van a családban, kemény párharc folyik, ki mehet haza, ki napközis. Ha többen vannak a lakásban, több a konfliktus lehetősége is, de sok helyütt a saját szoba jó lehetőséget ad a tanulásra is. Sokszínű képet kaptunk együtt tanuló, játzó gyerekektől a veszekedőig, még az együtt csavargóig is. Előfordult olyan példa, ahol a nagyobb a kiscit bezárta a lakásba, ő pedig mászkált kedvére.

A családi neveléstől függően tudnak vagy nem tudnak a gyerekek a lehetőségekkel élni. Túl sok a céltalanul kóboroló, a plázákban bámészkodó városi gyerek, aki „csak úgy” tölti az időt. Annyi időt tartózkodik otthon, amíg leteszi a táskáját, aztán elindul. Egy részük ügyel arra, hogy a szülő(k) előtt érjen haza, más részük még erre sem.

A másik réteg az otthoni tv-függők köre. Belép az ajtón, bekapcsolja a készüléket, előtte eszik, ír leckét, „tanul”.

E két körből kikerülő kiskamaszok 30%-a félórányi időt tölt leckével, a többi még kevesebbet. A nagyobb kamaszok fele – saját bevallása szerint – 15 percet vagy kevesebbet szán rá. 20% mondta azt, hogy van olyan nap, amikor egyáltalán nem tanul, legfeljebb az írásbelit másolja le.

Két érdekes adatok emelek még ki:

– Az ún. körzeti iskolába járókat az idő szabályozza, busszal jönnek-mennek, délután sok helyütt tanulószoba vagy napközi működik. Leckét írnak, tanulgatnak is általában. Bár saját bevallásuk szerint, ha lehet, „ellógnak”, előbb mennek haza.

Azokon a településeken, ahol ez nem szabályzott, a tanórák után „eltűnnek” a gyerekek, szabad az idő. – A falusi, főleg a kistelepüléseken élők között sem kevés a csellengő, céltalanul időt töltő, de itt mások az arányok, s másfajta az időtöltés is.

A családi szocializáció függvénye, hogy munkával is telik-e az idejük. Sajnálatos módon a leghátrányosabb helyzetű családok gyerekeinek van a legtöbb szabadon felhasználható ideje. Mivel a tanulásra készítés gyenge vagy teljesen hiányzik, ez rendre el is marad, különösen, ha a szülők is aluliskolázottak.

Természetesen minden gyereknek szüksége van szabadidőre, sőt céltalanul eltölthető időre is. Kellene, hogy mozogjanak, focizzanak, kézi- vagy kosárlabdázzanak, horgásszanak, sakkozzanak, bármilyen játék részesei legyenek. Ezzel szemben jelentős százalékuk nem mozog, még nagyobb százalékuk nem tud játszani.

A gyerekeknek több mint fele nem szeret olvasni, egyharmada nem is tud – tehát tanulni sem tud. Itt érnek össze a szálak. Az általános iskolások 15–20%-a túlterhelt (ha nem érzi is), 35–50%-ának terhelése teljesen átlagos, az életkor arányában növekvő mértékben napi 2–5 olyan tanóra, amely szellemi erőfeszítést igényel, írásbeli házi feladat, tanulnivaló 1–2 óra; 30–50%-a alulterhelt, az iskolai tanórán túl csak perceket tölt tanulással. Ennyi idő folyamatos gyakorlásra, az ismeretek megszilárdítására, a funkcionális képességek fejlesztésére nem elegendő.

Tehát délibabos ötlet a bukásmentes, ismeretek helyett „képességeket fejlesztő munka”, a házi feladatokat mellőző iskolatípus felvázolása, a tanulók nem létező általános túlterheltségére való hivatkozással.

Amire valóban szükség lenne; az a tananyag- és taneszközcsökkentése, a pontos és szilárd ismeretekre épülő készség- és képességfejlesztés, a helyi adottságoknak megfelelő tantervek végigvitele, felülről jövő beleszólások, pitiáner dolgok „szabályozása” nélkül – és főként a pedagógusokat kiskorúvá degradáló „intézkedések” mellőzésére.

A legfőbb elvárás pedig az lenne, hogy olvasni-írni nem tudó gyerek nem kerülhet ki az iskolarendszerekből.

Sajnálatos tény, hogy érdemi erőfeszítés, tényleges tudás nélkül általános iskolai végzettséghez lehet jutni. A korszerű szabályozás szellemében a szinte automatikus továbbhaladással, az érdemjegy helyett-i szöveges értékeléssel ez a tendencia erősödik. Biztos, hogy ezt akarjuk?